

سفر به آغاز تاریخ؛ شوش، پایتخت سه هزار ساله ایران

شوش، پایتخت سه هزار ساله ایران

شوش، پایتخت سه هزار ساله ایران **نور خوزستان/** شهرستان شوش در جنوب غرب لستان خوزستان واقع شده است و دارای دو بخش مرکزی و فتح المبین با مرکزیت شهر شوش می باشد.

شهرستان شوش از شمال با اندیمشک، از شمال غرب با دهلران در استان ایلام، از شرق با دزفول، از جنوب شرق با شوشتر، از جنوب غرب با دشت آزادگان و از غرب با مرز عراق مجاورت دارد.

اله‌ای شوش ترکیبی از عرب، بختیاری، لر و دزفولی هستند.

وجه تسمیه:

در کتب قدیم شوش به معنای خوب ذکر شده است. می گویند هوشنگ پیشدادی در این مکان شهری نیکو ساخت و مردم آن را شوش یعنی خوب نامیدند.

گروهی بر این باورند به دلیل احداث معبد ایزد شوش، خدای بزرگ عیلامیان، این مکان به این خوانده می شد.

گروهی دیگر بنای این شهر را به شوش بن سام بن نوح و نام آن را به او نسبت داده اند.

شوش در کتیبه داریوش خواجه، و در برخی منابع کهن سوسونکا نامیده شده است.

هردوت آن را سوزیان و لسترابون لامیس و سوزیس ذکر کرده است. سوسینا، سوزینا، شوشا، از دیگر نام های به کار رفته برای شوش می باشند.

تاریخچه:

شوش یکی از کهن ترین سکونت گاه‌های شناخته جهان به شمار می آید که تاریخ بنای آن به ۴۲۰۰ قبل از میلاد بازمی گردد. ولی آثار یافت شده در این نشان می دهد از ۷۰۰۰ سال قبل از میلاد شوش یک دهکده مسکونی بوده است. ویل دورانت در کتاب تاریخ تمدن درباره شوش می نویسد:

شوش مرکز ناحیه ای است که آن را عیلام نامیده‌اند. در این سرزمین، ملتی میزیسته است که نژاد و منشأ آنها را نمی دانیم، و یکی از مدینت‌های تاریخی به دست همین مردم ایجاد شده است. در همین ناحیه به آثاری دست یافته‌اند که قدمت آنها به ۴۵۰۰ سال قبل از میلاد می‌رسد.

ظاهرا چنان به نظر می رسد که در آن زمان مردم عیلام تازه از زندگی بیابانگردی و شکار و ماهیگیری بیرون آمده بودند، ولی در همان زمان افزارهای مسی داشتند، زمین را می کاشتند، حیوانات را اهلی می کردند، با خط نویسی دینی و اسناد بازرگانی آشنا بودند، آئینه و جواهرات را می شناختند و بازرگانی آنان از مصر تا هند امتداد داشت... در همین جاست که نخستین چرخ کوزه گری آشکار می شود. در همین شهر (شوش) است که تمام تاریخ خاور زمین باستانی جمع می شود و آغاز و انجام آن با یکدیگر پیوستگی پیدا می کند.

مردم عیلام از آن زندگی مقدمانی، به زندگی جنگ و کشور گشایی پرداختند و سومر و بابل را گرفتند. پس از آن وضع دگرگون شد و این دو دولت یکی پس از دیگری عیلام را در تصرف خود گرفتند.

تاریخ، دوره تناوب غم انگیز خود، میان پیشرفت هنر و جنگ را به این ترتیب آغاز کرده است.

(ویل دورانت، تاریخ تمدن، مشرق زمین گهواره تمدن)

سرآغاز تمدن:

تمدن به معنای شهر نشینی، یکی از بزرگترین تحولات در زندگی انسان است.این رویداد زمانی آغاز شد که بشر دوره گرد یکجا نشین شد و به مرور، با گسترش اجتماعات اولیه، شهرها پدید آمدند و انسان وارد مرحله تمدن گردید. سرآغاز این تحول در فلات ایران، شهر شوش بود.

دشت خوزستان به دلیل رسوبات سه رودخانه دز، کارون و کرخه، از روزگار کهن سرزمینی حاصلخیز، و محل استقرار گروه های انسانی بود.

شواهد نشان می دهند که از هزاره نهم قبل از میلاد، حوالی شوش محل سکونت اجتماعات اولیه بوده است.

در هزاره ششم قبل از میلاد اهالی شوش در قلعه ای زندگی می کردند. در هزاره پنجم قبل از میلاد ساکنان دشت شوش با احداث آبره ها و سدهای متعدد، سیستم آبیاری منطقی را پدید آوردند، کشاورزی پیشرفت کردو سکونت جوامع رشد چشمگیری یافت.

از هزاره چهارم قبل از میلاد، توسعه زراعت و روابط اجتماعی، سبب گسترش مراکز مسکونی شد و زندگی شهرنشینی در شوش آغاز و ساکنان جنوب غرب فلات ایران به مرحله تمدن پا نهادند.

در کاوش های شوش از میانه هزاره چهارم قبل از میلاد چندین مهر یافت شده که بر روی آنها طرح انجام عملیات ساختمانی حک شده است. بر روی یکی از آنها نقش بنای یک معبد دیده می شود که احتمالا تصویر معبد بزرگ شوش است.

به نظر می رسد ساختن این معبد سبب افزایش جمعیت شوش باشد. رونق اندیشه های مذهبی، ایجاد معابد و روح قومیت گرایی و تمرکز گرایی، سبب ایجاد یک نظام ملوک الطوایفی و مرکزیت قدرت شد.

یافته های باستان شناسی نشان می دهند که در دشت شوش اجتماعات پراکنده بسیاری وجود داشته‌اند که مرکز آنها شهر شوش بود. مردم این ناحیه وسیع صنعت، فرهنگ و شیوه زندگی مشترکی داشته‌اند.

سپیده دم تاریخ:

پیش از تاریخ، انسان در مسیر تکامل خود گام های بسیاری برداشته بود، از دوره گردی به یکجا نشینی روی آورده و شهرها را بنا کرد، به اکتشافات و اختراعات ای شزاری دست یافته بود، بسیاری از نمادهای فرهنگی مانند دین و هنر را پدید آورده بود، اما هیچ یک از این تحولات، به اهمیت ابداع خط و نوشتار نبود.

نوشتار آغازگر دورتی شد که انسان توانست افکار و اندیشه های خود راثبت و به دیگر گروه های انسانی و آیندگان انتقال دهد. با اختراع خط بود که آدمی وارد دوران تاریخی شد.

کهن ترین آثار بدست آمده از نوشتار در فلات ایران در شهر شوش یافت شده که متعلق به اوایل هزاره چهارم قبل از میلاد می باشند. هرچند آثار هفت هزار ساله یافت شده در منطقه جیرفت تحول نوشتار را به این مکان نسبت می دهند، اما تفاوت در آن است که آثار جیرفت نوعی تصویر نگاری می باشند در حالی که آثار شوش با الفبای میخی نگارش یافته‌اند.

خط میخی عیلامی اقتباسی از خط تمدن های بین النهرین بود، اما از دو جهت با آنها تفاوت داشت. نشانه‌ها با الفبای خط عیلامی کمتر از خطوط دیگر است و برخلاف آنها در ستون های عمودی از بالا به پایین و از چپ به راست نگاشته می شد.

از خط میخی عیلامی باستان آثاری متعلق ۲۲۵۰ تا ۲۲۲۰ قبل از میلاد در سراسر فلات ایران یافت شده که بیانگر گسترش این شیوه کتابت در سرزمین های دیگر است.

امپراطوری عیلام:

با گسترش اجتماعات اولیه و پیدایش شهرها در نقاط مختلف، همچنین اختراع خط، ارتباط میان گروه های انسانی گسترش یافت، صنعتگری و تجارت

گردشگری

رونق گرفت و نهادهای اجتماعی گوناگون پدید آمدند. شهر شوش، مرکز این تحولات بود.

سرانجام در هزاره سوم قبل از میلاد (۲۷۰۰ ق.م)، اولین نظام سیاسی و حکومت باستانی فلات ایران، به نام عیلام (ایلام)، به مرکزیت شوش بنیان نهاده شد که از شمال تا لرستان، از جنوب تا خلیج فارس، از شرق تا سرزمین پارس و از غرب تا بین النهرین گسترش داشت.

با پیدایش امپراطوری عیلام روابط سیاسی و اقتصادی و همچنین تبادلات فرهنگی میان مردم فلات ایران و سرزمین های دیگر گسترش یافت. شهر شوش پل ارتباطی و مرکز این تحولات بود.

حکومت عیلام در ابتدای ظهور خود متاثر از تمدن بین النهرین بود، ولی از نیمه دوم هزاره دوم قبل از میلاد به لوج شکوفایی خود در زمینه های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و هنری بود. در این دوران عیلامیان از نفوذ تمدن بین النهرین بیرون آمدند، روابط اقتصادی با ملل دیگر گسترش یافت، هنر و معماری به لوج شکوفایی خود رسید، معابد بسیار ساخته شدند و شاهکاری به نام زیگورات چغازنبیل بنا شد که بنا بر نظر بسیاری از کارشناسان از لحاظ عظمت با اهرام مصر قابل مقایسه است.

در اواخر هزاره دوم قبل از میلاد عیلامیان بابل در سرزمین بین النهرین را فتح کردند و با آنان برعلیه آشوریان متحد شدند.

با ورود آریایی ها به فلات ایران و تصرف سرزمین های عیلامی توسط آنان،

قلمر و عیلام محدود و از قدرت آن کاسته شد.

در سال ۶۴۵ قبل از میلاد، آشور بنی پال، شاه آشور به عیلام لشکر کشید شهر شوش را فتح کرد و آنجا را به خاک و خون کشید و دولت عیلام سقوط کرد.

در کتیبه آشور بنی پال پادشاه آشور، درباره فتح شوش توسط وی چنین آمده است:

خاک تمام شهر شوشان، شهرهای ماداکتو و شهرهای دیگر را تماما به آشور کشیدم و در مدت یک ماه و یک روز کشور عیلام را به تمامی عرض آن جاروب کردم. من این مملکت را از عبور حشم، و نیز از نعمات موسیقی بی‌نصیب ساختم و درندگان اجازه دادم آن را فرو گیرند.

شوش بعد از عیلامیان:

در دوران هخامنشیان سرزمین عیلام جزئی از از سرزمین پارس شد عیلامیان در ملت های دیگر حل شدند و قومیت خود را از دست دادند.

با آنکه شوش توسط آشوریان با خاک یکسان شد و مردمش قتل عام، اسیر و یا متواری شدند، ولی این شهر کهن در دوران حکومت هخامنشیان، شکوه خود را باز یافت و پایتخت زمستانی شاهان هخامنشی شد.

در زمان داریوش اول شوش دوباره رونق گرفت و وارد دومین عصر طلایی خود شد. داریوش اول در ۵۲۱ قبل از میلاد، شوش را پایتخت خود قرار داد و در تپه اکروپل، که مکان استقرار شاهان عیلامی بود، کاخ آپادانا را برای خود بنا کرد. او سعی داشت با وجود تمام ویرانی ها، بر بزرگی شهر شوش بیفزاید. با توجه به اهمیت شهر شوش بود که راه های بسیاری، به ویژه راه شاهی، که توسط داریوش اول احداث شده بود و از اهمیت استراتژیک برخوردار بود ارتباط شوش را به نقاط گوناگون جهان برقرار و آثرا به چهار راه شرق و غرب مبدل ساخت. راه شاهی با طول ۲۵۰۰ کیلومتر، شوش را به پاسارگاد و سرزمین های شمالی خزر وصل می کرد. این جاده ارتباط میان غرب و شرق امپراطوری هخامنشی را برقرار می کرد.

وجود راه های متعدد، علاوه بر جنبه های تجاری و نظامی، موجب پیوند میان ملت ها و انتقال فرهنگ ها و باورهای گوناگون شد.

پس از داریوش اول، خشایار شاه نیز در شوش اقامت کرد.

در زمان اردشیر اول بخش بزرگی از بناهای شوش، در یک آتش سوزی ویران شدند.یکی از امتیازات شوش این بود که رسیدن به آن برای دشمنان دشوار بود، اسکندر مقدونی برای فتح شوش، ناچار شد سه هزار کیلومتر راطی کند.آثار به دست آمده از دوره پارت بیانگر آن است که در آن دوران ناحیه خوزستان فعلی اهمیت دلشت.

شوش در دوران ساسانی و دوره اسلامی مدت ها از شهرهای مهم و پر رونق بود. ولی به مرور اهمیت و اعتبار خود را از دست داد.

آثار تاریخی شوش:

محوطه تاریخی شوش که در فهرست میراث جهانی یونسکو ثبت شده است، شامل تپه اکروپل، کاخ آپادانا، کاخ شائور، دروازه شرقی، هدیش، شهر پانزدهم، روستای هخامنشی، مسجد جامع شوش و مجموعه بناهای دوره اسلامی و قلعه شوش می باشد.

تپه باستانی آکروپل:

این مکان بلندترین تپه در منطقه شوش است. در این تپه آثاری از دوران پیش از عیلامیان نیز یافت شده است، اما مهم ترین سازه های این تپه مربوط به دوره عیلامی است.

کاوش های باستان شناسی نشان می دهد تپه اکروپل در زمان حکومت های ماد، هخامنشی، سلوکی، ساسانی و اسلامی رونق و اعتبار داشته است.

بیشتر آثار بدست آمده از شوش متعلق به تپه اکروپل است که از مهم ترین آنها می توان به مجسمه ناپیراسو، لوح قانون حمورابی، و جام معروف شوش با نقش بز اشاره کرد. در این تپه ۲۷ لایه باستان شناسی یافت شده که نشان

یكشنبه ۲۷ اسفند ۱۴۰۲ / شماره ۱۶۴۸۶ / سال سی‌ام

۱۱ نورخوستان

به شمار می رود که در ۱۵ کیلومتری جنوب شرقی شوش واقع شده است. بررسی ها نشان می دهد این مکان از حدود شش هزار سال قبل از میلاد مسکونی بوده است. یکی از مهم ترین و جالب ترین آثار یافت شده در این محدوده آرامگاه تپتی آهار شاه عیلامی در قرن ۱۴ یا ۱۵ قبل از میلاد است. در بنای این مقبره از طاق هلالی استفاده شده که نخستین اثر برجمانده از این شیوه معماری در فلات ایران است.

موزه هفت تپه:

در مجاورت محدوده هفت تپه، موزه آن قرار دارد که علاوه بر نمایش آثار یافت شده در این محدوده، دارای فضای سبز دلنشینی برای استراحت گردشگران است.

ایوان کرخه:

این مکان شهری از دوره ساسانیان است که در زمان شاپور دوم و در قرن چهارم میلادی بنا شده و در ۲۰ کیلومتری شمال غربی شوش و در جاده دهلران قرار دارد و کامل ترین و بزرگترین شهر بازمانده از ساسانیان می باشد، ولی در حال حاضر بخش اندکی از این شهر باقی مانده است.

ایوان کرخه توسط دیوارهای بلند احاطه شده بود. یکی از بناهای بزرگ و تاثیر گذار این یک ایوان وسیع است که به عنوان یکی از نمونه های برجسته معماری ساسانی به شمار می آید.

قلعه شوش:

زمانی که زاک دمرگان فرانسوی در محدوده باستانی شوش حفاری می کرد برای حفظ آثار به دست آمده، بر روی تپه اکروپل که بلندترین نقطه شوش می باشد، با استفاده از خشت ها و آجرهای منطقه حفاری شده، قلعه ای به سبک قلعه های قرون وسطایی فرانسه بنا کرد که هم اکنون پابرجاست. بر روی دیواره های این قلعه تعداد بسیار زیادی از کتیبه های خطی وجود دارد که از حفاری کاخ آپادانا و چغازنبیل بدست آمده بودند.

بنای قلعه شوش در سال های ۱۸۹۷ تا ۱۹۱۲ ذکر شده است.

موزه شوش:

موزه شوش در سال ۱۳۴۵ افتتاح شد و مجموعه بسیار ارزشمندی از آثار یافت شده در محدوه شوش را به نمایش می گذارد.

ساختمان موزه با معماری زیبا و منحصربفرد خود که در محیطی سرسبز قرار گرفته، فضایی دلنشین و آرام برای بازدید کنندگان ایجاد می کند.

بناهای مذهبی شوش:

مسجد شوش:

این مسجد، به همراه مسجد قهرج، یکی از نمونه های باقی مانده از دوران اولیه اسلامی در ایران می باشد. این مسجد علاوه بر اهمیت تاریخی، به عنوان یکی از مساجد ستون دار اوایل اسلام به شمار می آید.

این بنا در فهرست میراث جهانی یونسکو ثبت شده است.

آرامگاه دانیال نبی:

دانیال، از پیامبران بنی اسرائیل بود که در سال ۶۰۶ قبل از میلاد او را به دربار بخت النصر پادشاه بابل به اسارت بردند.

ولی در زمان فتح بابل توسط کوروش او به همراه گروهی از قوم یهود آزاد و به شوش آمد و در این شهر درگذشت و به خاک سپرده شد.

آرامگاه دانیال نبی در ساحل شرقی رودخانه شائور قرار دارد و بنای اولیه آن به دوره تیموری نسبت داده شده است. این مکان مذهبی یک گنبد مضرسی شکل و دو مناره کوتاه در دو طرف ورودی دارد. تزئینات بنا شامل کاشی کاری، گچبری و آئینه کاری است.

دو گلدسته آرامگاه در سال ۱۳۳۰ هجری قمری به بنا افزوده شدند. گنبد آن در دوره ای تخریب گردید. این مرقد در سال ۱۲۸۷ هجری قمری تجدید بنا شد.

آرامگاه دانیال نبی در فهرست آثار ملی ایران ثبت شده است.

آرامگاه دعبل خزاعی:

حسن بن علی معروف به دعبل خزاعی شاعر اهل بیت، متولد قرن دوم هجری قمری در شهر کوفه است. وی در ۹۸ سالگی شهید شد.

آرامگاه دعبل خزاعی در قبرستان قدیمی شوش و در کنار بقعه امامزاده عبدالله بن علی واقع شده است. حوض و درختان حیاط مقبره، به همراه گنبد هشت ضلعی کشیده آن، نمایی جذاب و دلنشین به این بنا می بخشند.

جاذبه های طبیعی شوش:

وجود سه رودخانه کارون، دز و کرخه و خاک مساعد شهرستان شوش را از لحاظ کشاورزی ممتاز کرده است. همچنین در مسیر رودخانه های جاری در این منطقه جاذبه های طبیعی فراوانی برای گردشگران وجود دارد. علاوه بر این در محدوده شهرستان شوش، چندین منطقه حفاظت شده حیات وحش مانند کرخه و دز وجود دارد.

رود کرخه:

این رودخانه از کنار شوش باستان عبور می کند. در ۵ کیلومتری غرب جاده ترانزیتی اهواز - شوش، منطقه حفاظت شده کرخه پوشیده از درخت در میان دشت خودنمایی می کند. این منطقه محل زیست جانوران گوناگونی است که مهمترین آنها گوزن زرد است که از گونه های نادر ایران و جهان به شمار می رود.

همچنین در محدوده رودخانه دز، منطقه حفاظت شده دز وجود دارد که پوشش گیاهی و جانوری متعددی دارد.

تالاب بامدژ:

این تالاب که در ۷۰ کیلومتری شوش واقع شده، حاصل طغیان های فصلی رودخانه شائور است و یکی از تالاب های پنج گانه و بزرگ استان خوزستان است که ۴ هزار هکتار مساحت دارد و توقف گاه پرندگان مهاجر سبیری است.

پارک میراث شوش، مناطق جنگی عملیات فتح المبین و یادمان شهدای فتح المبین از دیگر نقاط دیدنی شهرستان شوش می باشند.

صنایع دستی:

شوش در دوران کهن به تولید منسوجات ابریشمی شهرت داشت. هم اکنون هنرمندان بومی این منطقه با استفاده از چوب، نی، برگ درخت نخل و ... اقدام به خلق آثار زیبایی هنری می کنند.

کیوبافی، منبت چوب، معرق چوب، محرق ساقه گندم، نقاشی روی چوب سرمه دوزی، سفالگری و نقاشی روی سفال از جمله صنایع دستی شهرستان شوش به شمار می آیند.

محوطه باستانی هفت تپه یکی از مهمترین سایت های باستان شناسی ایران